

Emaj

**Emaj Goldman kao inspiracija u 2000. godini
(1869. Litvanija, Carska Rusija - 1940. Ontario, Kanada)**

Izazovnu ponudu feminizma kao teorije u koricama otkrila sam u svojoj 35. godini u knjižari Čikaškog univerziteta. Poželela sam da vekovne ženske strategije uporedim sa svakodnevnim savremenim taktikama. Istovremeno sam osetila pojačanu nelagodnost u odnosu na suprotan pol. Tu nelagodnost nisam mogla da osvestim, ali privukla me je velika polica sa knjigama iz Ženskih Studija. Posegla sam za zbornikom *Feminističke teoretičarke*, kupila je, pročitala sve eseje i zblížila se sa Emom Goldman. Ona, ljuta anarhistkinja, bila mi je najbliža.

Šta nas je zblížilo, šta mi se toliko svidelo? Njena hrabrost da sledi svoje ideale i svoje srce. Izabrala je da zastupa radikalnu utopijsku društvenu teoriju koja je najradikalnije reagovala na postojeće vrednosti društva i mizoginiju koja iz njih proizilazi, sledila ju je do kraja života uvek spremna da uloži svoj život i slobodu. Radikalnost i beskompromisnost su tako privlačne za one koji žive u svetu kompromisa. Ema je bila strastvena žena koja je iskusila svu lepotu i gorčinu strasti i ljubavi. Smatrala je da joj pripadaju mnoge stvari: ljubav, zadovoljstvo, zabava, lepe stvari. Većina žena uopšte nije svesna da ima pravo na bilo šta. Ema je verovala u sebe. Nije bila lepotica ali je bila šarmantna i harizmatička ličnost, veoma komunikativne prirode koja je sticala prijatelje i obožavaoce iz svih slojeva društva od radnika do bogataša. Lepota ne mora uvek biti jedini ženski ulog za uspeh.

Dug je put od Čikaga 85, putujemo tako Ema i ja ovih 15 godina, ja starim, sve više upoznajem feminističku teoriju, menjam svoju dušu i svest ali mi nedostaje Emina hrabrost, trudim se da delam unutar zadatog sistema i da ga sitno podrivam - iznutra, a sanjam Eminu slobodu i hrabrost da živi svoj život, anarhistički utopijski ideal potpune samorealizacije ličnosti u slobodi.

Ona i anarhizam

Poznato je da je jedan broj žena u Americi, Rusiji i Španiji bio veoma aktivno uključen u anarhistički pokret. Skoro sve su, osim Eme Goldman, zaboravljene i izgubljene u istoriji i još čekaju da budu ponovo otkrivene.

Mnoge ideje koje su izvorno anarhističke danas su deo pokreta civilnog društva a naročito ih koriste ekološke, feminističke, gej i lezbejske grupe. Ali ono što već 160 godina povezuje generacije ljudi koje su sebe smatrali anarhistima, (a anarhista je "revoltirani pojedinac koji odbacuje društvo kao takvo") jesu ideje o kojima je Ema Goldman pisala u eseju "Anarhizam, za šta se stvarno zalaze".

U njemu objašnjava da je anarhizam protiv svih hijerarhijskih odnosa vlasti i autoriteta, a za individualnu slobodu i autonomiju ličnosti. Smatra da je hijerarhijska vlast oličena u: državi koja propisuje zakone koji teže da ograniče individualne slobode a sprovodi ih preko sudstva, policije i vojske i tako sprovodi nasilje nad pojedincem i stvara društvo nepravde i nejednakosti; crkvi koja teži da dominira ljudskim umom i sprečava ljude da misle svojom glavom; kapitalu koji uskraćuje pravo čoveka da zadovolji svoje potrebe i stvara uslove da manjina dominira većinom i eksploatiše je stvarajući društvo neravnopravnih građana; i patrijarhatu koji dovodi ženu u podređeni položaj u odnosu na muškarca i ograničava joj slobodni razvoj ličnosti.

Od 1889. do 1940, ime Eme Goldman je bilo poznato širom Amerike, Rusije i Evrope. Napravila je veliki iskorak iz privatne u javnu sferu i to u radikalnu politiku u zemlji gde je to bilo i ostalo za ženu izuzetak. Kao fabrička radnica, ruska emigrantkinja jevrejskog porekla, prihvatila je borbu američkih radnika protiv kapitala, duboko potresena montiranim sudskim procesom i izvršenom kaznom vešanja nad nevinim radnicima emigrantima i anarhistima u Čikagu 1886. Ema, tada podstaknuta ličnim nezadovoljstvom radnice i razvedene mlade žene, odlučuje da posveti život borbi za stvaranje pravednijeg društva i, kako ona kaže, ostvarenju "lepe ideje" i postaje, kako je tadašnja štampa naziva, najopasnija žena svog doba.

Anarhizam, kao i svi društveni pokreti tog doba, bio je pokret u kome su dominantnu ulogu imali muškarci, mada su svi anarhisti osim Prudona zastupali pravo žena na jednakost. Ali bazični mizoginični stav patrijarhalnog društva imao je toliko dejstvo da je tako snažna ličnost koja je dala veliki doprinos teoriji i praksi anarhizma, ličnost kao što je bila E.G. bila skoro potpuno zaboravljena do sedamdesetih godina. Ona je postala podsmešljivi stereotip stare babe čije su ideje doživjele poraz, a Džordž Vudkok (George Woodcock) autoritet za anarhizam, u svom cenjenom zborniku *The Anarchist Reader* (1970) nije mogao da je zaobiđe i ona je jedina žena čiji je članak citiran. Ipak, u kratkoj biografskoj crtici, Vudkok ne propušta da kaže kako se ona u svojoj biografiji *Živeći svoj život* otkriva kao veoma egocentrična žena. Kada su početkom sedamdesetih godina američke feministkinje drugog talasa, tražeći svoju prethodnicu u američkoj istoriji, ponovo otkrile Emu Goldman, njene govore i eseje, i ona kao ličnost i njene ideje imaju veliki uticaj na razvoj feminističkog pokreta mada ona sama sebe za života nije smatrala feministkinjom jer nije mogla da se identifikuje sa pretežno srednjeklasnim pokretom toga doba.

EMA - ONA SAMA

Diskontinuitet i zaborav su odlike ženske istorije. Poneke žene naprave iskorak iz privatne sfere u kojoj su im uloge ograničene na supruge, majke, sestre, kćerke ili bake - i zablistaju u javnoj sferi kao umetnice, političarke, revolucionarke ili žene od karijere, da bi posle smrti nestale za potomstvo, prekrivene zaboravom i namernim ili slučajnim izostavljanjem iz istorije.

Razlozi za zaborav i diskontinuitet kao i za iskorak pojedinih žena u javne sfere su različiti, ali po mom mišljenju jedan od važnih razloga je način na koje će same žene reagovati na mizoginiju. Adrijan Rič je formulisala mizoginiju kao organizovanu, institucionalizovanu mržnju, neprijateljstvo i nasilje nad ženama. Koreni mizoginije su duboki i sežu u davna vremena i razne civilizacije i prisutne su do dana današnjeg. U judejsko-hrišćanskoj kulturi naše civilizacije koreni mizoginije su postavljeni u Starom Zavetu. Adam je dopustio da ga Eva prevari i čovečanstvo je zbog žene isterano iz raja. Muškarci su od tada konstruisali svet po svojim potrebama a sebi su dali pravo da ga po potrebi i menjaju. Žene su im, stvorene od Adamovog rebra, potrebne u tom važnom poslu, ali uglavnom kao nevidljive pomoćnice zadužene za prizemne praktične stvari.

Mizoginija je predmet proučavanja feminističke teorije iz raznih aspekata: psiholoških, bioloških, socioloških, ekonomskih i rasnih. Ona može biti proizvod straha od žene, ljubavi prema ženi, zavisti prema ženi. Mizoginiju manifestuju kako muškarci tako i žene. Zatečene u stanju mizoginičnog okruženja, mnoge žene prihvate taj stav kao prirodni i lakši. Za neke žene je lakše mrzeti samu sebe i svoj pol i tako se identifikovati sa poljem moći kojeg nose muškarci, nego boriti se za takvu poziciju u kojoj možeš da imaš moć a da ne mrziš samu sebe. Ema je bila veoma uspešna, čak bi se moglo reći i najuspešnija profesionalna anarhistkinja u muškom svetu koja se snagom svoje ličnosti, rečima i delima nametnula, kako svojim drugovima, tako i javnosti. Medijski uspeh E.G. je odigrao dvostruku ulogu u razvoju mizoginije prema njenoj ličnosti. Sa jedne strane je pokazao da i jedna žena može da bude snažna ličnost koja može da snagom svoga delovanja utiče na ljude u podržavanju najsubverzivnije ideje protiv organizovanog društva. Ako ne baš da preobrati ljude, onda da ostavi veoma snažan utisak na njih. Smatra se da je ona bila jedna od najuspešnijih govornica u američkoj političkoj istoriji. Sa druge strane, njen uspeh je izazivao još veću mizoginiju jer, iako je delovala u muškoj sferi, nikada se nije odricala svoje ženstvenosti, ni u privatnom životu ni u javnom životu. Šta više, ona je insistirala na njoj. Ema je vodila bogat javni i privatni život, ona je izabrala za ženu težak put koji joj se ne oprašta, ostvarila je ono što se teško ostvaruje - živela je "svoj život".

Ceo život Eme Goldman je bio reakcija i borba protiv mizoginije sa kojom se suočila od rođenja i protiv koje se borila do smrti. Ona se od detinjstva razlikovala po tome što se suprotstavljala društveno prihvaćenoj mizoginiji, koja se smatrala sasvim prirodnom. Ema je bila buntovni duh koja je svaki put aktivno reagovala na mizoginični stav kojem je kao žena bila izložena.

Sled događaja u njenom ličnom životu se prepliće sa javnim životom i pokazuje njenu svest da je mizoginični stav društva odgovoran za dvostruku ugroženost žene u nepravednom društvu: prvo kao ljudskog bića ženskog pola a onda kao građanke.

Od oca tiranina, koji joj detinjstvo i mladost pretvara u moru, do muža nesposobnog da preuzme klasičnu ulogu supruga; od životne veze sa Aleksandrom Berkmanom, kolegom anarhistom sa kojim je planirala i izvela atentat ali koji večno ostaje njen mladi dragi Saša koji nije mogao da prati razvoj ličnosti kao što je bila E.G., do prve zrele ljubavi Edvarda Bradija sa kojim je usavršila svoje obrazovanje i upoznala dubine ljubavne strasti - ali koji je želeo da se odrekne svog javnog rada i posveti porodici - do šarmatnog, nevernog i nestalnog Bena Rajtmana koga je strastveno volela i na kraju mnogo mlađeg švedskog anarhistu koji joj je pomogao da se oporavi od teškog iskustva Lenjinove Rusije.

Ema je u skladu sa svojim anarhističkim pogledom na društvo i iz svog ličnog iskustva kao izvorište mizoginije koja rezultira ženskom potlačenošću i nejednakošću identifikovala patrijarhat i patrijarhalnu porodicu u kojoj dominantnu ulogu igra muškarac. Vekovima držana u podređenom položaju žena postaje nesamostalna, parazit koji robuje fetišima porodice, doma i boga i mada zbog njih trpi, ona svim fetišima odano služi. Kao jedan od ključnih izvora nejednakosti i mizoginičnog stava Ema identifikuje seksualni život koga smatra veoma bitnim delom života. Dupli standardi morala, kroz vaspitanje i obrazovanje propisuju život potpunog seksualnog neiskustva ženi a seksualnog iskustva muškarcu, seksualno obrazovanje za muškarce i potpuno neznanje za ženu koja nesporno ulazi u brak, jedini društveno prihvatljiv cilj njenog života.

Kao radnica koja manje zarađuje od svog kolege radnika Ema daje otkaz kada joj vlasnik na njen zahtev da joj se poveća plata, jer ne može da kupi knjigu ili ode u pozorište, kaže da to radnice i ne treba da rade.

Kada joj drugovi anarhisti prebacuju da suviše voli da ide na igranke i pleše i da to nije primereno jednoj revolucionarki ona im odgovara "šta će mi revolucija ako ne mogu da plešem".

Na kraju svih tih veza Ema zaključuje da je svaki muškarac koga je volela želeo da ograniči njenu slobodu i da je natera da napusti javni angažman i postane samo supruga i majka.

"Oni se i prema meni - meni Emi Goldman, ponašaju samo kao prema ženi"

Ona i one

Koreni potlačenog položaja žene

Kao jedan od najboljih govornika u američkoj političkoj istoriji ona je neumorno putovala Amerikom i na javnim predavanjima, mitinzima i sastancima govorila o svim relevantnim društvenim temama, ali nikad nije propuštala da govori o ženskom pitanju i da javno istupa protiv mizoginije. Ta razmišljanja su danas opšte mesto u feminizmu a tada su bila veoma revolucionarna i za američko društvo provokativna, pa i zakonom kažnjiva: o pravu žena na seksualno obrazovanje, pravu žena na kontracepciju, pravu na seksualni život van braka i pre braka, protiv braka kao institucije, o pravu žena na seksualno uživanje, pravu žena na materinstvo van braka, o prostituciji, o trgovini ženama, o onom što bi danas nazvali seksualno uznemiravanje na poslu, o ljubomori i kako je lečiti, o obrazovanju, o pravu glasa. Njeni pogledi na žensko pitanje su ostali zabeleženi u pet eseja: "Ljubav i brak", "Ljubomora, uzroci i lek", "Tragedija ženske emancipacije", "Žensko pravo glasa", "Prodaja žena".

Anarhisti su zastupali ideju slobodne ljubavi. Brak je za Emu ekonomska zajednica u koju žena unosi svoju slobodu i fizički izgled kao ulog, on predstavlja njen ugovor o životnom osiguranju, kako Ema kaže, ugovor koga žena plaća više nego što vredi, plaća ga svojim životom. To nije prostor u kome žive dvoje ljudi koji se istinski vole, jer prava ljubav može da opstane samo u slobodi, a ne sputana propisima države i crkve. Prava ljubav ne trpi ni ljubomoru, to "zelenooko čudovište", koje je izvor toliko ličnih nesreća, jer niko nema pravo vlasništva nad telom i dušom partnera /partnerke. Zajednica u kojoj su muškarac i žena vezani "dok ih smrt ne rastavi" i gde postaju "jedno telo i duša" predstavlja za Emu mesto gde ljubav ne stanuje, a institucija braka koja navodno štiti ženu i potomstvo je lažna. Ljubav smatra najvećom pokretačkom snagom ali s obzirom na to da su muškarci i žene ljudi sa istim manama i vrlinama, nema boljeg ni lošijeg pola, moralnijeg i manje moralnog pola. Vekovima su živeli odvojeno u različitim

sferama: žena u privatnoj a muškarac u javnoj, i ako se istinski nađu u ljubavi makar i na kratko treba biti zadovoljan. Brak ne štiti ni ženu ni decu jer su zakoni u muškim rukama.

Žene, siromašne radnice imaju dupli posao u kući i van kuće, a žene srednje klase samo zamenjuju ograničeni prostor roditeljskog doma za jednako ograničeni prostor muževljevog doma.

Lek za potlačeno stanje

Emin predlog ženama za promenu svog položaja radikaln je i poziva žene da se prvo one odreknu mizoginije koja im je u patrijahalnom društvu nametnuta tako što će više ceniti samu sebe i postati ličnosti, subjekti, a ne samo objekti. Smatrala je da emancipacija prvo mora da se odigra u ženinoj duši i svesti. Žene prvo moraju da postanu svesne svog položaja i uzroka tog položaja, a onda da same preuzmu odgovornost za menjanje svog položaja i života. Žena mora da postane odgovorna i snagom svoje volje prvo promeni svoju svest i onda podrži sistem iznutra. Ona jednostavno treba da prestane da podržava sistem koji joj ne odgovara, da prestane da vaspitava decu u patrijarhalnom duhu koji omogućava reprodukciju sistema. Kada umesto onog čuvenog ženskog DA, žena kaže NE: bogu, državi, porodici, muškarcu koga ne voli uskratiti svoje telo, prestane da rađa neželjenu decu - kada postane ličnost, prestaće da bude seksualni objekt i tada ce postati istinski slobodna a i muškarac pored nje. Stvoriće se uslovi za slobodne zajednice ravnopravnih slobodnih pojedinaca. Njena jednostavna formula je bila kritikovana i u njeno doba kao racionalna ali u realnosti društvenih okolnosti teško izvodljiva. Smatralo se da suviše insistira na volji zanemarujući druge važne faktore koje uslovljavaju položaj žene, kao na primer ekonomski faktor.

Društvene okolnosti su se narednih 60 godina dovoljno promenile da su američke feministkinje drugog talasa mogle da prihvate Eminu poruku sedamdestih godina ovog veka. Kao posledica njenih ideja počinju da se pojavljuju grupe za podizanje svesti žena koje su odigrale veliku ulogu u daljem razvoju američkog feminističkog pokreta a iz kojih su kasnije razvile Ženske Studije ciji je doprinos razvoju feminizma zaista značajan.

Američke feministkinje nisu samo prihvatile njene ideje da je prvo potrebno osvešćenje pa preuzimanje odgovornosti za promenu tako što se više ne bi saradivalo sa sistemom lošim po žene, već su pokušale da preuzmu i neke od osnovnih ideja anarhizma kao što su odsustvo centralizovane organizacije, nehijerarhijsko udruživanje i samopomoć u rešavanju problema svakodnevnog života. Ovi koncepti postaju karakteristika feminističkih pokreta ali tokom godina doživljavaju razne transformacije i razvoj u raznim pravcima.

Ema i mi danas

Ema nas i danas svaku posebno i kao pripadnice istog pola /roda navodi da promislimo kako reagovati ako po svojoj strukturi društvo ostane patrijahalno i bazično mizoginično, a samo se žene emancipuju. Tada će žene morati da se emancipuju od svoje emancipacije, kaže Ema u svom eseju Tragedija ženske emancipacije. Imamo zakonska prava na rad obrazovanje, patrijahalna matrica sa svojom inheretnom mizoginijom je ostala, a emancipovana žena ostaje sama, lišena muške ljubavi i seksualnog zadovoljstva jer ne može da nađe odgovarajućeg muškarca sa kojim bi podelila ljubav i seksualno zadovoljstvo. Emino upozorenje da emancipacija žene mora da se odvija uz transformaciju celog društva, svih društvenih vrednosti, a to je poštovanje oba pola koja će zajedno i ravnopravno učestvovati u vaspitanju dece. Ako do toga ne dođe, mnoge žene će svesno praviti loše kompromise, ulaziti u brak u strahu da ne ostanu same, sakrivaće svoje sposobnosti i potiskivati ambicije ili će biti lišene ljubavi i materinstva za koje Ema smatra da su najsnažnija i najdragocenija ljudska iskustva.

Esej zbog koga je često bila žestoko napadana od pripadnica ženskog pokreta, Pravo na glas, odnosi se na žene i politiku, to jest konkretno pravo žena na glas. Ema je bila protiv tog prava u skladu sa svojim anarhističkim principima prema kojima je reprezentativni sistem lažno pravičan. Ema je svoje protivljenje objasnila i time što je otvoreno iskazala neslaganje sa tada rasprostranjenom shvatanjima sifražetkinja koje su smatrale da su žene moralnije od muškaraca i da bi njihov ulazak u politiku očistio politiku, učinio je moralnijom. Ema je argumentovala svoj stav time da žene nisu ništa moralno bolje od muškaraca u politici i da njihovo prisustvo u političkom sistemu

neće moći da popravi sistem koji je sam po sebi loš, koji ne podleže čišćenju. Smatrala je da će se žene ponašati isto kao i muškarci i da nema ženskog pristupa politici i to potkrepila primerima iz Australije i nekih država Amerike gde su žene već imale pravo glasa ali nisu doprinele promeni politike na bolje. Danas žene imaju pravo glasa i mogućnost da učestvuju u političkom životu. One su još uvek u velikoj manjini u svim zemljama, a tamo gde ih ima Emina predviđanja su se pokazala potpuno tačnim. Žene političari vode politiku na isti način kao i muškarci. U poslednjih 50 godina, retke su žene koje su bile u poziciji moći kao na primer dugogodišnja predsednica vlade Velike Britanije Margaret Tačer ili Medlin Olbrajt, državni sekretar Sjedinjenih Američkih Država, žena koja je u američkom konzervativnom društvu dostigla najveći stepen moći; Indira Gandhi u Indiji ili Benazir Buto u Pakistanu, žene koje su po porodičnom pravu i moći oca, dosegle pozicije najviše moći nisu, niti imaju neki poseban ženski princip politike.

Prodaja žena i prostitucija se danas smatraju kao trećom najunosnijom privrednom granom na svetu, posle prodaje oružja i droge. Ema je među prvima govorila o prostituciji i prodaji žena u belo roblje. U svom eseju O prodaji žena zapaža da uzroci prostitucije leže u srži američkog društva u kapitalističkoj privredi koja nedovoljno plaća svoje radnice i duplom moralnom standardu i vaspitanju dečaka i devojčica. Takođe je među prvima govorila o seksualnom uzemiravanju na poslu gde se žena uvek prvo ceni prema vrednostima svog pola a onda rada. Skoro vek kasnije ta tema u određenim klasama u Americi postaje dramatično aktuelna.

Danas, na početku novog veka, možemo slobodno reći da je duh Eme Goldman, veoma prisutan i da su njene ideje još sveže i relevantne i dalje predstavljaju inspiraciju ženama širom sveta koje se još uvek bore za mnoga prava. Jedan vek je prošao, pod pritiskom istorijskih zbivanja, ratova i revolucija položaj žene u društvu i porodici značajno se promenio, poslednjih pedeset godina više nego ikada u istoriji, ali globalno gledano, te promene su iskusile samo žene koje žive u razvijenim demokratijama ili koje su živеле u socijalističkim zemljama, pri čemu su i one suočene sa velikim ličnim i društvenim dilemama.

Problemi na koje je Ema ukazivala su ostali i njeno predviđanje da će emancipovanim ženama biti teško ako se celo društvo ne transformiše, obistinilo se. Mizoginija koja je inherentna patrijahatu je ponegde prikrivena ali je još uvek dominantna i to ne samo u muškoj već i u ženskoj svesti. To možda najbolje znaju žene sa iskustvom života u društvima bivših socijalističkih zemalja. Sva prava su bila zvanično dobijena a sve matrice društvenog ponašanja su u suštini ostale iste. Žena je bila suočena sa emancipacijom u naizgled emancipovanom društvu i sve je izgledalo, uz obilatu društvenu pomoć, rešeno. Ali dupli standardi su funkcionisali i dalje, nametnula se nova tema iskorištavanje - došlo je do eksploatacije ženskog, malo plaćenog rada u prosveti i zdravstvu i besplatnog rada u kući - jer se u praksi od žena očekivalo da uporedo obavljaju dva posla u privatnoj i javnoj sferi. A kolapsom socijalističkog sistema žene su kao grupa bile prve koje su izgubile posao i mnoga stečena prava, da bi se ponovo postavilo pitanje nataliteta i obnove patrijarhijalnih vrednosti. Mnoge žene iscrpljene duplim radnim vremenom, slabo plaćene, ponovo prihvataju patrijarhalne vrednosti misleći da će im biti lakše, nesvesne koji sistem vrednosti to nosi.

Vekovni društveni obrasci funkcionišu na svim nivoima u društvu, porodici i svesti pojedinca. Patrijarhalni sistem sa svojom mizoginijom se u suštini očuvao, mada se on polako razgrađuje u nekim društvima i u nekim klasama. Društva razvijenog sveta se suočavaju sa novim obrascima suživota i krizom kako muškog tako i ženskog subjekta. Sa razdaljine od jednog veka Ema poručuje, ohrabruje, daje utehu i ženama ostavlja poruku u amanet da će biti onoliko slobodne koliko su hrabre i koliko su voljne da prepoznaju i bore se protiv mizoginije u sebi i oko sebe.

Ema u Beogradu

Održala sam prvo predavanje o Emi Goldman na Ženskim Studijama u jesen 1998. godine u starim prostorijama u ulici 7. Jula (Kralja Petra I). Interes za anarhizam i Ema Goldman je bio veliki, učionica je bila ispunjena ne samo studenkinjama već i mladima koji pripadaju Liberterskom društvu i aktivistkinjama ženskog pokreta.

Bila sam bila veoma uzbuđena i zabrinuta da li ću uspeti sve da ispričam u predviđenim vremenu od dva školska časa. Ema je imala sreće i predavačica koja je trebalo da drži predavanje posle mene se razbolela pa smo imali duplo više vremena. U drugom delu nam se pridružila žena veteranka ženskog pokreta kod nas, Sonja Drljević, koja za sebe

kaže da je feministkinja i anarhistkinja već skoro 30 godina. Studentkinje su postavljale pitanja, razgovor je bio dug i jako zanimljiv.

Podelila sam im dva prevedena članka Aliks Kejts Šulman (Alix Kates Shulman), američke feministkinje koja je zaslužna za ponovo otkrivanje Eme sedamdesetih godina. Prvi je bio *Emma Goldman Anarhistička Kraljica* a drugi *Organi i Orgazam* - primer radikalno anarhističko feminističkog razmišljanja o temi ženskog seksualnog zadovoljstva i toga kakve veze država i društvo imaju sa tim. Poslednji je dugo nedelja kasnije umnožavan i deljen na diskretne molbe studentkinja.

Literatura:

- Goldman, E. (1970): *Living My Life*, Volumes I and II, New York: Dover Publication, Inc.
- Shulman, A. K. (Ed.) (1998): *Red Emma Speaks, An Emma Goldman Reader*, third edition, New York: Humanity Books
- Spender, D. (Ed.) (1983): *Feminist Theorists, Three Centuries of Key Woman Thinkers*, New York: Pantheon Books
- Guerin, D. (1980) *Anarhizam, od doktrine do akcije*, Zagreb: Naprjed.
- Mršević, Zorica (urednica), 1999: *Rečnik osnovnih feminističkih pojmova*, Beograd: IP Žarko Albulj.

Objavljeno u zborniku
Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse,
prir. Marina Blagojević,
Beograd: AŽIN, 2000. 704 pp;
ID 87488268;
ISBN 86-83371-01-8,
str. 461-474